

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-667-6-14>**EDUCATIONAL MUSEUMS OF POLTAVA REGION
IN THE MUSEUM NETWORK OF UKRAINE: REGIONAL ASPECT****НАВЧАЛЬНІ МУЗЕЇ ПОЛТАВЩИНИ
У МУЗЕЙНІЙ МЕРЕЖІ УКРАЇНИ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ****Shapoval L. I.**

*PhD of Historical Sciences,
Associate Professor at the Department
of History of Ukraine
Poltava V. G. Korolenko National
Pedagogical University
Poltava, Ukraine*

Шаповал Л. І.

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри історії України
Полтавський національний
педагогічний університет
імені В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна*

Україна вирізняється великою кількістю пам'яток історико-культурної спадщини народу, яка зберігається й популяризуються музеями. Музеї – це культурно-освітні та науково-дослідні заклади, призначені для вивчення, збереження, використання пам'яток природи, матеріальної і духовної культури, прилучення громадян до надбань національної і світової історико-культурної спадщини [8, с. 32]. Вони співпрацюють з науковими установами, навчальними закладами, вирішують проблеми музейної справи. Типологія класифікації українських музеїв склалася наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть, яка приведена у відповідність до міжнародних типологій музеїв світу. В Україні використовують критерії типології музеїв: профіль, форма власності, масштаб, рід діяльності, статус (категорія). Крім профільної класифікації є типологічна: поділ музеїв за їх суспільним призначенням, метою діяльності. На 2008 рік у музейній мережі України виокремилися три типи музеїв за категоріями відвідувачів: науково-освітні, науково-дослідні або академічні, навчальні [7, с. 28]. Класифікацію музеїв визначає Закон України «Про музеї і музейну справу» 1995 року, який за профілем поділяє музеї на види: історичні, археологічні, краєзнавчі, природничі, мистецькі, етнографічні, технічні, галузеві [1].

Сукупність музеїв різних профілів, типів, відомчої приналежності на певній території, які утворюють систему культурно-освітніх, науково-дослідницьких центрів, що перебувають у розвитку як в територіальному так і в змістовному відношенні називають музейною мережею / сіткою [8, с. 33]. Музейна мережа України була сформована в 1920-х рр. відповідно наукової класифікації музеїв за профілями, статусом, відомчою підпорядкованістю установ, адміністративно-

управлінським принципом. Станом на 2018 р. музейна мережа України налічувала 578 державних музеїв, 1100 музеїв у віданні підприємств, установ, організацій. В підпорядкуванні загальноосвітніх, позашкільних, професійно-технічних, вищих навчальних закладах у системі Міністерства освіти України на громадських засадах працювало 2500 музеїв. «Додаючи муніципальні, сільські, приватні, пришкільні, університетські заклади то їхня кількість зростає до 8 тисяч установ», – зазначає М. Рутинський [7, с. 178]. Визначні музейні колекції зосереджені в музеях Києва, Львова, Запоріжжя та інших регіональних центрах України, зокрема в Полтаві як обласного центру.

Навчальні музеї створюються при школах, середніх, спеціальних і вищих навчальних закладах Полтавщини з освітньою метою. Вони відіграють вагомий роль у розвитку культури і освіти впродовж 1995–2025 рр. як у Всеукраїнському так і регіональному масштабі. Університетські музеї створювалися відповідно до університетських статутів, з ініціативи приватних осіб, меценатів, учених в результаті виставкової діяльності. Ці музеї підвищують ефективність навчального процесу, виконують історико-меморіальну функцію. Навчальні музеї є малодоступними для масового відвідувача [8, с. 77]. При закладах вищої освіти міст Полтави і Кременчука створено музеї історії університетів: Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, Національний університет «Полтавська політехніка» імені Юрія Кондратюка, Полтавський університет економіки і торгівлі, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, Полтавський державний аграрний університет, Полтавський державний медичний університет. В освітніх закладах Полтавської області на 2012 р. працювали 18 меморіальні музеї художників, письменників, митців створені приватними особами, меценатами, які сприяють формуванню позитивного іміджу у розвитку традиційних й інноваційних методик музейної педагогіки [2]. На грудень 2025 р. в музейній мережі Полтавщини зареєстровано 134 музейні заклади серед яких: 40 комунальних, Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Філія Національного військово-історичного музею України, Музей важкої бомбардувальної авіації та 92 музеї, які працюють на громадських засадах [5]. Шкільні музеї створюються в позашкільних установах з навчально-виховною, пізнавальною, освітньою метою. За профілем вони поділяються на історичні, природничо-наукові, меморіальні, літературні, краєзнавчі [7, с. 29]. Вони є громадськими культурно-освітніми закладами, які комплектують, зберігають, вивчають пам'ятки історико-культурної спадщини місцевого значення відповідно до освітніх та виховних завдань в єдності з позаурочною діяльністю школи [6]. Рішення про

створення музеїв приймає адміністрація школи, виділивши для експозицій приміщення у межах навчального закладу. Згідно українського законодавства музеї, створені у складі державних закладів, державній реєстрації не підлягають. В організації освітнього процесу, позакласній роботі шкільні музеї акцентують увагу на патріотичне виховання молоді, збереженні пам'яток матеріальної і духовної культури краю. Добровільна участь школярів в роботі музею керується Музейною радою серед обов'язків якої є формування, вивчення фондів, організація пересувних виставок, екскурсій, виховних, освітніх заходів. Джерелами надходження предметів у фонди шкільного музею є: збір музейних матеріалів під час туристичних походів; організація надходження музейних предметів в ході практичних занять з різних предметів за допомогою діяльності учнів у гуртках; пожертви і подарунки. Основною формою роботи шкільного музею є оглядові й тематичні екскурсії. Оглядова екскурсія передбачає ознайомлення з експозицією музею, а тематична – з музейними матеріалами, що висвітлюють певну тему. В музеї проводять уроки, зустрічі, олімпіади, Дні відкритих дверей [8, с. 39–40].

У переліку музеїв при закладах освіти Полтавської області, які перебували на обліку станом на 20 січня 2019 р. перебувало 174 музеї, з яких профіль військово-історичний мали – 16, художній – 2, етнографічний – 40, історико-етнографічний – 3, історичний – 43, краєзнавчий – 10, історико-краєзнавчий – 36, мистецький – 2, меморіальний – 7, геологічний – 1, літературний – 6, літературно-краєзнавчий – 1, літературно-меморіальний – 2, меморіально-природничий – 1. Серед міст області найбільше музеїв у Полтаві – 14, Кременчуці – 8, Горішніх Плавнях – 5, Лубнах – 6, Миргороді – 3, серед районів – Кобеляцький (18). У освітніх закладах інтернатного типу обласного підпорядкування та професійно-технічної освіти – працювало 5 музеїв історико-краєзнавчого, військово-історичного, історичного, художнього профілів [3]. На 25 жовтня 2022 р. кількість навчальних музеїв при закладах освіти Полтавської області, які перебували на обліку зменшується до 167 установ, що зумовлено проведенням адміністративно-територіальної реформи 2020 року в Україні. Завданнями навчального музею є: ефективно засвоєння освітньої програми за допомогою експонатів, виховання історичної свідомості, ознайомлення молоді з історією рідного краю; виховання патріотизму на прикладі діяльності земляків; використання освітнього аспекту навчального музею для формування активної життєвої позиції: утвердження толерантного світогляду, шанобливе ставлення до інших культур і традицій; популяризація музею за допомогою екскурсій.

Отже, велика кількість навчальних музеїв Полтавщини у музейній мережі України має цінну інформаційну базу, що сприяє поглибленому засвоєнню теоретичних знань молоді в умовах освітньої установи, розвиває співтворчість, активність, самодіяльність у процесі збору, дослідження, обробки, оформлення й популяризації освітніх матеріалів. Навчальні музеї мають виховну й науково-пізнавальну цінність, повільними темпами наближаються до європейських стандартів регулювання й розбудови Музейного простору.

Література:

1. Закон України «Про музеї та музейну справу». *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 25. Ст. 191. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80/ed20001207#Text>
2. Каталог музеїв при навчальних закладах України / упоряд. Л. Гаїда. Кіровоград : Вид-ць Лисенко В. Ф., 2012. 136 с.
3. Перелік музеїв при закладах освіти Полтавської області, які перебувають на обліку станом на 20.01.2019 р. : додаток до наказу Департаменту освіти і науки Полтавської ОДА від 22.01.2019. № 22. URL: <https://poltavaturcenter.pl.ua/images/documents/museums/oglyad-2018/dodat-1.pdf>
4. Перелік музеїв при закладах освіти Полтавської області, які перебувають на обліку станом на 25.10.2022 р. : додаток до наказу Департаменту освіти і науки Полтавської ОДА від 25.10.2022. URL: https://poltavaturcenter.pl.ua/images/documents/museums/_perelik-muzeiv-zakladiv-osvity-poltavshchyny-standom-na-25-10-22.pdf
5. Про Програму розвитку культури, туризму та охорони нерухомої культурної спадщини Полтавської області на 2026–2030 роки : рішення № 1072 від 25 грудня 2025 року пленарного засідання 48 позачергової сесії 8 скликання / Голова обласної ради Олександр Біленький, Директор Департаменту культури і туризму Полтавської обласної державної (військової) адміністрації Ірина Удовиченко. URL: https://oblrada-pl.gov.ua/sites/default/files/field/docs/14._programma_kultura.pdf
6. Омельченко Ю. А. Шкільні музеї. Київ : Радянська школа, 1981. 128 с.
7. Рутинський М. Й., Стецюк О. В. Музеєзнавство : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 428 с.
8. Якубовський В. І. Музеєзнавство : посібник. Кам'янець-Подільський : ПП Мошак М. І., 2020. 352 с.